

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Bütün ülkelerin
proleterleri birleşin!
Karkerên hemû welatan yekbîn!

Tek silah parti!
Tek yol devrim!
Yıl:12, Sayı 312, 8 Eylül 1986

Bu sayımızda, Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP'nin 27. Kongresi'ne sunulan raporu değerlendirdiği ÇEK-AL'ın sonuncu bölümünü yayınlıyoruz.

VI

SBKP 27. Kongresi'nin ardından

Ayla Antepli

Yiycek sorununun çözümlenmesi: Acil bir görev

Önümüzdeki dönem Sovyet ekonomisi ve partinin ekonomik siyasetinin ana hatlarını tartışırken, Gorbaçov yoldaş yiyecek sorununa ikinci yeri veriyor. Gorbaçov yoldaşın bu sorunun çözümü için yaptığı önerilere bakmadan önce birkaç noktayı belirtmek yararlı olur.

Bazı noktalar

Birincisi, Sovyet halkına yeterli ve çeşitli miktarda yiyecek sağlama sorunu, SBKP'nin yıllardır bilincinde olduğu ve çözmeye çalıştığı kronik bir sorundur. Bu sorunun derin tarihsel kökenleri vardır ve sorun 1917'den bu yana da sosyalist devletin gündemindedir. *Yiyecek sorunu devrimin çözümlenmemiş bir sorunudur.*

İkincisi, yiyecek sorunu Sovyetler Birliği'nin genel ekonomik durumundan kaynaklanıyor ve ekonominin genel sorunlarının (durgunluk, lagarlık, geri kalma) bir parçası oluyor. Yiyecek sorunu aynı zamanda ekonomik sorunları ciddi olarak ağırlaştıran bir etkidir.

Bu sorun genel ekonomik sorunlardan, özellikle endüstriyel sorunlardan ayrı düşünülemez ve tek başına çözümlenemez. Sovyetler Birliği'ni doğuşundan bu yana kasıp kavuran ve ülkenin henüz kendini çekip kurtaramadığı bir kısır döngü vardır: Endüstriyel gelişme (kısmen) tarım alanındaki sorunlardan etkilenmektedir, tarım alanındaki gelişme ise endüstriyel gelişmedeki sorunlardan etkilenmektedir.

Yiyecek sorununun işçiler ve emekçiler üstündeki doğrudan etkileri bir yana, Sovyet ekonomisine getirdiği yükler arasında şunları sayabiliriz: Bütçenin yatırımlara ayrılan fonlarının büyük bir oranı yiyecek sorununun çözümlenebilmesi için bu alanda kullanılmaktadır. Temel gıda maddelerinin fiyatlarının düşük tutulabilmesi için, devlet üreticiye yüksek ölçüde sübvansiyon ödemek zorundadır. Özellikle tahıl, makina ve teknoloji ithali için kullanılması daha doğru olan döviz kaynakları yiyecek ithaline harcanmaktadır.

Üçüncüsü, yiyecek sorunu yalnızca ekonomik bir sorun değildir. O, herşeyden önce toplumsal ve siyasal bir

sorundur. Çünkü yiyecek sorunu, belli bir sınıfın, köylülüğün ekonomik faaliyetine, üretkenliğine ve tutumuna doğrudan bağlıdır. 70 yıldan beri sürüp gelen yiyecek sorununun köylülerin sosyalizme entegrasyon biçimiyle, onların sosyalizme "uyum" sağlama yöntemiyle, proletarya ve devletle olan ilişkileriyle bağlantısı olduğunu söylemek, hiç de abartma olmaz. 1920 ve 1930'larda yiyecek sorununun belirttiğimiz bu siyasal yanı açıkça kabul edilmişti. O zamandan bu yana ise, sorunun bu yanı geriye atılmış, hatta üstü örtülmüştür.

Her ne kadar Gorbaçov yoldaş aynı hattı sürdürmekte ve yiyecek sorununun sınıfsal ve politik içeriğine değinmemekte ise de, ileride göreceğimiz gibi, sorunun çözümü için önerdiği düzenlemelerin bir kısmı bu noktayı açıkça hesaba katmaktadır.

Gorbaçov yoldaşın yiyecek sorununa ilişkin önerilerine bakmadan önce bu birkaç noktayı belirtmekte yarar var diye düşündük. Çünkü Gorbaçov yoldaşın önerileri arasında özellikle biri, ki buna kilit öneri de diyebiliriz, tek bir cümle ile yiyecek sorununun tüm bu belirttiğimiz yanlarını, tarihsel, ekonomik, sosyal ve siyasal yanlarını içermektedir. Bu öneri, "Lenin'in yiyecek vergisi fikrini bugünün koşullarında yaratıcılıkla uygulamak"tır. Biz dikkatimizin çoğunu bu öneriye vereceğiz. Çünkü bu öneri, yalnızca yiyecek sorununun kökenini ve çeşitli yanlarını anlamada değil, ayrıca Gorbaçov yoldaşın bu soruna yaklaşımını anlamada da anahtar niteliğindedir. Fakat önce Gorbaçov yoldaşın önerilerine bir bütün olarak bakalım:

Gorbaçov yoldaşın yiyecek sorununun çözümü için yaptığı önerileri üç guruba ayırabiliriz: Genelde teknik nitelikteki öneriler, tarımsal üretimin ulusal çapta yönetimini ve organizasyonunu içeren öneriler, tarımsal üretimin tekil birimlerinin devlet ve kolektif çiftliklerinin özerkliği konusunu ele alan öneriler.

Gorbaçov yoldaş bu önlemleri sunarken şöyle diyor: "Tarım sektöründe belirleyici bir dönemece gerek vardır." "... Tarım üretiminde gelişme oranının iki katına çıkartılması planlanmaktadır",

ve önlemlerin özü "tarım bölgelerinde sosyo-ekonomik yapının değişmesi, daha yoğun ve güvenceli tarım ürünleri için gereken ortamın yaratılmasıdır." (agy, s.37)

Teknik önlemler

Teknik önlemler arasında ise şunları sayabiliriz:

- "Çaba ve olanakları yüksek düzeyde kazanç sağlayan en önemli sektörlerde yoğunlaştırmak",
- Toprağın verimini arttırmak,
- Entansif teknolojiyi büyük ölçekli kullanmak,
- Tarım ürünlerinde kaybı azaltmak.

Son iki önlemler ele alan paragrafları okuyalım:

"Hasat, taşıma, depolama ve işleme sırasında tarım ürünlerinde kayıp azaltılması, yiyecek stoklarının çoğaltılmasında en fazla öncelik taşıyan bir etkidir. Bu alanda potansiyelimiz az değildir. Tüketim kaynaklarının genişletilmesi %20'lik bir artışa, bazı ürünlerde ise %30'luk bir artışa yol açabilir. Üstelik, kaybın azaltılması ile, aynı miktarda ürün iki üç misli düşük bir fiyatla piyasaya sürülebilir.

"Merkez Komitesi ve hükümet kaybı azaltmak için atılması gereken belli başlı adımları belirlemiştir. *Tarımsal makina parkının hızla geliştirilmesi*, üretkenliği yüksek makinelerle donanmış kolektif çiftliklerin ve devlet çiftliklerinin tarlada her türlü işi daha iyi ve çabuk yapmasını sağlayacaktır. Ayrıca yiyecek endüstrisi ve ürünlerin işleme ve depolanması için gerekli makinelerin yapımının artırılması için de ek ödemelere yer ayrılmıştır." (agy, s.38) (abç)

Merkezi planlama kapsamına giren ilk önlem dışında, tarım üretimini geliştirmeye yönelik teknik önlemlerin tümünün, aslında *endüstrinin tarımdaki rolüne* ilişkin olduğunu görüyoruz. Günümüzde toprağın verimliliği büyük ölçüde kimya endüstrisinin ürettiği yapay gübrelere kullanımı ile artırılmaktadır. Sovyetler Birliği yapay gübre üretiminde

ve genelde kimya endüstrisinde geride kalmıştır. Hatırlayalım ki, tarım teknolojisi ve tarımsal makineler, aynı zamanda endüstri ürünleridir.

Özellikle yapay gübre, tarım teknolojisi ve makinelerinin üretimi ve gelişimi büyük ölçüde bilimin endüstrideki ilerleyişine bağlıdır. Hatırlanacağı gibi Gorbaçov yoldaş bir önceki bölümde bu alandaki "durgunluk" ve hatta "düşmanlığa" karşı ağır eleştiriler yapmıştı.

Çağdaş toplumda tarımsal teknolojik ilerlemenin endüstriyel gelişmeye bağlı olduğu açıkça görülmektedir. Bunu daha da açarak şöyle diyebiliriz: Tarımda gelişme, ileri yöntemlerin, kimyasal maddelerin, makina ve teknolojinin tarımsal üretimde uygulanışına bağlıdır, ki bunlar da endüstriyel üretim alanına girer.

Böylece belirginleşiyor ki, tarımda teknik yanlışlıklar, olanaksızlıklar ve gerilikler belli bir ölçüde endüstrideki yanlışlıkların, olanaksızlıkların ve geriliklerin ürünüdür.

Tarım ürünlerinin üretim, taşıma ve dağıtımına dayalı altyapıyı gözönüne aldığımız zaman da aynı şey geçerlidir: Ambarlar, yollar, taşıt ve demiryolları, soğuk depolu taşıtlar, tesisatlar, vb.

Tarımı endüstri düzeyine, kırsal alanı kent düzeyine çıkarmayı ve böylece kırsal kent arasındaki ayrımı bilinçli olarak yok etmeyi amaçlayan sosyalizm için bu konu özellikle ağırlık taşımaktadır.

Ulusal çapta yönetime ilişkin önlemler

Gorbaçov yoldaşın önerdiği ikinci önlem dizisi, tarımın ulusal çapta düzenlenmesi ve yönetimi alanındadır. Okuyalım:

"Önlemlerin hepsi acildir, fakat eylem programı bundan ibaret değildir. Tarım sektöründe *yeni yönetim ve işletme yöntemlerine* yönelik süreci *tamamlanmalıdır*. Tarım endüstrisinin tümünün merkez ve çevre birimlerinde *birleşik yönetim organlarının* oluşturulması, bu organların tarım ve tarıma bağlı endüstri kollarında gerçek bir bütünlüğü sağlayabilmeleri, kuşkusuz büyük önem taşıyan bir adımdır." (agy, s.38) (abç)

Yönetimden ve özellikle "tarım endüstrisinde birleşik yönetim organlarından" söz ederken Gorbaçov yoldaş 1985 sonlarına doğru, 27 Kongre'den az önce ilk kez uygulanması başlatılmış önemli bir değişikliktir de söz etmektedir.

Sovyet hükümeti bu dönemde yeni bir "süper-bakanlık" kurdu. Adı Devlet Tarımsal-endüstri Komitesi olan bu bakanlık daha önce tarım üretimine ilişkin sorumluluğu taşıyan birbirlerinden ayrı birkaç bakanlığın yerini almıştır. Birleştirilen bu bakanlıklar meyva ve sebze, et ve süt mamülleri, yiyecek endüstrileri ile kırsal yapı bakanlıkları ve ayrıca tarım araçlarının tahsisatıyla görevli devlet komitesidir.

Tarımsal üretimin örgütlenmesi ve yönetilmesi açısından bakarsak, bu büyük bir adımdır. Birçok çakışma ve karışıklığı, tekrarı ortadan kaldıracaktır. Önceden, tarımsal üretimin yönlendirilmesine karışmada birbirleriyle yarışan çok sayıda bakanlık vardı. Sorunun derinliğini biraz olsun anlatabilmek için örneklersek, bir tek kolektif ya da devlet çiftliğinin çalışması, bu reform gerçekleşene dek beş ayrı bakanlığa bağlıydı. Reform sonucu, binlerce bürokratin işsiz kalması (Sovyet deyimıyla, "başka işler için özgür kalmaları"), eski, ağır yönetsel sistemin yarattığı gereksiz kırtasiyeciliğin, artık emeğin ve kaynak israfının ne denli büyük olduğunu bir ölçüde gösteriyor.

Burada şu noktaya dikkati çekmek isteriz: Nasıl, tarımsal üretimdeki sorunlar belli ölçüde endüstrideki sorun ve tikanlıkların parçası ve sonucu ise, aynı şekilde, tarımın yönetiminde yıllarca varlığını sürdüren ciddi sorunlar, karmaşa ve ağır aksak bürokrasi, ulusal ekonomiyi bir bütün olarak kemiren aynı hastalıkların parçasıdır. Yiyecek sorunu, bir ölçüye kadar, planlama, örgütlenme ve yönetmedeki başarısızlıkların ürünü olarak görülmelidir.

En son yapılan reforma dönersek, tek bir tarımsal endüstri yönetiminin oluşturulması, geniş ele alındığında, endüstri ve tarımı birbirine daha yakınlaştırmanın, özellikle de — tarımsal makina sağlanması, ya da tarımsal ürünlerin işleme ve dağıtılması yoluyla — birbirleriyle yakın çalışma yürüten endüstrilerin çalışmasının daha iyi eşgüdümünü sağlamanın bir aracıdır.

Tekil tarımsal-endüstriyel birliklerin ve işletmelerin kurulmaya başlandığı 1970'lerden beri bu yönde adımlar atılıyor. Ancak, bunların etkinliği, birbirleriyle çoğu kez yarışan (biri tarımsal diğeri endüstriyel olmak üzere) en az iki bakanlığa aynı anda bağlı olmaları nedeniyle sınırlı kalıyordu.

Bu nedenle, birleşik, bütünsel bir Devlet Tarımsal-endüstri Komitesi'ne kavuşmuş olması bu hatta atılmış ileri bir adımdır.

Söylediklerimizden açık olarak çıkan şey şudur ki, bu örgütsel stratejinin başarısı, herşeyden önce, devlet ve kolektif çiftliklere tarımsal makina, araç-gereç ve diğer girdileri sağlayan endüstrilerin başarısına bağlıdır. Onların başarısı da endüstrinin bir bütün olarak ilerlemesiyle bağlıdır. Bu, daha önceki sayılarımızda ele aldığımız, üretim aracı üretimine öncelik verilmesi konusuna güzel bir örnektir.

Devlet Tarımsal-endüstri Komitesi'nin kurulması, yiyecek üretim ve dağıtımında ve bir bütün olarak gıda endüstrisinin yönetiminde daha büyük merkezileşmeye doğru bir adımdır. Bununla birlikte bu düzeyde merkezileşme yönünde alınacak önlemler, tarımsal üretimin tekil birimleri, yani devlet ve kolektif çiftlikleri düzeyinde daha geniş ademi-merkeziyetçilik getirmeyi hedefleyen önlemler ile birlikte ele alınmalıdır.

Ekonomik işletmecilik yöntemleri

Böylece, Gorbaçov yoldaşın, tarımda üretimin gelişme hızını iki katına çıkarma ve tarımsal-endüstriyel kompleksin

bütün sektörlerinde verimliliği yükseltmek için ileri sürdüğü önlemlerin can alıcı yerine geldik:

"Bunların özü, daha yoğun ve güvence altına alınmış çiftlik ürünü elde etmenin koşullarını yaratmak kırsal bölgelerdeki sosyo-ekonomik durumu değiştirmektir. Vurgu, ekonomik işletme yöntemlerinde, kolektif ve devlet çiftliklerine daha geniş özerklik ve çalışmalarının sonuçları açısından daha çok sorumluluk vermedir.

"... Temel fikir, ekonomik işletme yöntemlerine geniş açınım vermek, kolektif ve devlet çiftliklerinin özerkliğini anlamlı bir biçimde genişletmek, sonuçlara olan ilgi ve sorumluluklarını arttırmaktır. Özünde, sorun Lenin'in yiyecek vergisiyle ilgili düşüncesini günümüz koşullarında yaratıcı bir biçimde uygulama sorunudur.

"Beş yıllık plan dönemi boyunca — bu plan değiştirilmeyecektir — her yıl kolektif çiftliklerin ve devlet çiftliklerinin ürünlerinin satın alımı ile ilgili sabit planlar oluşturulması düşünülüyor. Aynı anda, çiftliklere, planın üzerinde gerçekleştirecekleri bütün ürünü, meyva, patates ve diğer sebzeler için de planlanmış ürünün hatırı sayılır bölümünü, kendileri uygun görürse, kullanabilme fırsatı verilecektir. Çiftlikler, bu söylediklerimizi, devlete ayrıca satabilecekleri gibi, taze ya da

edilmesi, kolektif ve devlet çiftliklerinin finans ve ekonomik durumlarında kötüleşmeye, aynı zamanda büyük ölçüde borçlanmalarına yol açtı. Ciddi maliyet hesabı, işletmelerin gelirlerinin faaliyetlerinin sonuçlarına bağlı olduğunun gözönünde tutulması, tarımsal-endüstri kompleksinin bütün halkalarının ve en başta da kolektif ve devlet çiftliklerinin bir kuralı olmalıdır. Kontrat ve işe göre ödeme sistemi, kontratla belirlenen sürede — toprak da içinde — üretim aracı verilen guruplar ve aileler için yaygın bir hale getirilecektir.

"Yaratıcılığın ve becerikliliğin gösterilmesi önünde büyük olanaklar olacaktır. Yine de bu, Gıda Programı'nın hedeflerinin karşılanmasında, kolektif çiftliklerin, devlet çiftliklerinin, çiftlikler arası işletmelerin ve örgütlerin mali ve ekonomik faaliyetlerinin sonuçlarında daha yüksek sorumluluk duygusunu gerekli kılıyor. Yanlış işletmeciliğe ve parazit gibi yaşama eğilimine karşı güvenilir bir engel oluşturulmalı, bazı kolektif ve devlet çiftliklerinin kendi beceriksizliklerini ve bazen de daha iyi çalışma isteklerindeki eksikliği örtbas etmek için kullandıkları 'nesnel koşullar' türünden özürlerle artık bir son verilmelidir. Çiftlikler üretimi geliştirmek, kârı ve gelirleri arttırmak ve özendiricileri sağlamak için esas olarak kendi fonlarını kullanmak durumunda kalacaklardır. Banka kredisi sağlamaya yönelik uygulama, kolle-

— Genelde, kolektif ve devlet çiftliklerine daha geniş özerklik ve sorumluluk.

— Bunun esas olarak "Lenin'in yiyecek vergisi fikri"nin "yaratıcı uygulaması" ile sağlanması.

— Maliyet hesaplamasının rolünün "işletmelerin gelirlerinin elde ettikleri sonuçlara bağlı olması" yoluyla önemli ölçüde artırılması.

— Kontrat ve işe göre ödeme sisteminin yaygınlaştırılması.

— Çiftliklerin kendi kendilerini finanse etmelerine yapılan vurgu.

— "Ehliyetsiz, bilip bilmeden üretim faaliyetine yapılan karışmaların" sona erdirilmesi.

Bu önlemlerin çoğu, yıllardır uygulamada olan önlemlerin devamı niteliğindedir. Hepsi, çiftlikleri özerklik sınırını genişletmek ve onların üretimi geliştirmeye daha fazla ilgi göstermelerini sağlamak için, çiftliklere ya da çiftliğin belli bölümlerine belirgin mali özendiriciler verme yoluyla, çiftlikleri daha üretken, daha kârlı yapma amacına yöneliktir.

Gerçekten yeni olan iki öge, yiyecek vergisi fikrinin yaratıcı şekilde canlandırılması, kontrat ve işe göre ödeme sisteminin — ki bu üretim araçlarının takımlara, gurup ve ailelere teslimi anlamına da gelir — yaygınlaştırılmasıdır.

Bu, Sovyetler'de yıllardır tartışılan, ama özel işletmecilik anlayışının teşvik edileceği ve aynı devlet ya da kolektif çiftlikte büyük gelir farklılıkları yaratacağı korkusu ile uygulaması ertelenmiş bir önlemdir.

Önlemin altında yatan fikir şudur: Kolektif ya da devlet çiftliği, oldukça küçük köylü guruplarıyla bir kontrat imzalar. Onlara gerekli üretim araçlarını (toprak, makina, vb.) sağlar. Köylü gurubu da, daha önce üzerinde anlaşılan bir fiyat üzerinden belli bir ürünü üreterek çiftliğe satmayı taahhüt eder. Bu önlem söz konusu gurupların bireysel üyelerine daha büyük özendiriciler vermek, çalışmalarına bu yoldan daha büyük ilgi yaratmak amacını güdüyor. Çünkü onların geliri, ürettikleri miktarla doğru orantılı oluyor.

Gorbaçov yoldaşın, henüz tarımdan sorumlu politbüro üyesiyken, 1983 yılında yaptığı bir açıklamaya göre, bu gurupların üyeleri, gurup ya da tugaya gönüllü olarak katılıyorlar, kendi liderlerini kendileri seçiyorlar, yeni üye alımına kendileri karar veriyorlar, çalışmalarını kendileri kararlaştırıyorlar ve yapılan iş karşılığı nasıl ücret ödeneceğine gurubun içinde kendileri karar veriyorlardı. (A. Nove, "Sovyet tarımı: Sorunlar ve beklentiler", *Sovyet Devleti*, İngilizce basım, derleyen C. Keeble, Gower, 1985)

Açıktır ki, Sovyet kolektif ve devlet çiftliklerinde özendirici yoksunluğu, kötü örgütlenme ve sorumluluk eksikliği ciddi sorunlardır. Kontrat ve işe göre ödeme sistemleri, bu sorunların üstesinden gelebilmek için ileri sürülüyor.

Lenin'in 1921'de söyledikleri bugün hâlâ doğru ve geçerlidir: Tarımı, "köylülere kişisel özendirici temelinde inşa etmeliyiz. ... Güçlük, kişisel özendiriciyi yaratmada yatıyor." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.33, s.69)

Tarımda sorun, bir yandan üretimi arttırmaya yönelen ama öte yandan da köylünün özel meta üreticisi ve küçük burjuva karakterini güçlendirmeyecek özendiricileri bulmadadır. Bireysel meta üreticisi köylü ile kolektif çiftlik işçisi köylü çelişmesine yol açan özel arsaların dezavantajı buradadır. Bu yoldan, hem köylünün bilinci, hem de tarımsal üretimin kendisi geride tutuluyor.

Kontrat ve işe göre ödeme sisteminin hem bir iş örgütlenmesi yolu olarak, hem de özendiriciler sağlama biçimi olarak üstünlükleri var. Bu sistem, "herkese işine göre" sosyalist ilkesine eş düşüyor. Özel arsaların tersine, kısmen farklı biçimde de olsa, köylünün kolektif tarım işçisi karakterini güçlendirme potansiyeline sahip. Gurup, çiftlikle belli bir

işlenmiş olarak kolektif çiftlik pazarında veyahut kooperatifler aracılığıyla satabilirler. Veya kişisel arazilerinin ihtiyaçları da dahil olmak üzere, başka ihtiyaçlar için kullanabilirler. Büyük talep olan maddi kaynakların ek olarak tahsisi ve diğer özendiriciler, çiftlikleri, devlete planın öngördüğünden daha fazla tahıl satmaya teşvik edecektir.

"Gelecekte, cumhuriyet, bölge ve yörelere, merkezi stoklara iletecekleri ürünler için sabit kotalar tanıyacak, onun üstünde üretilen herşey yerel arz sistemine dahil edilecektir.

"İleri düzeydeki standartlara oturan iyi planlama yöntemlerine bir geçiş olmalıdır. Maliyet hesabının rolü etkin bir biçimde arttırılacaktır. Geçmiş deneyler gösteriyor ki, kendine yeterlilik, maddi çıkar ve performans göre sorumluluk ikelerinin gözardı

tif ve devlet çiftliklerinin daha yüksek faaliyet düzeyine ulaşmalarını itici biçimde, önemli ölçüde değiştirilecektir.

"Gördüğümüz gibi yoldaşlar, kırsal ekonomik işletmenin koşulları esaslı değişiklikler geçiriyor. Bu, tarımsal-endüstriyel kompleksin yönlendirilme stil ve yöntemlerinde büyük değişiklikleri gerekli kılıyor. Kırsal bölgelerde üretim faaliyetine ehliyetsiz karışmaya bir son verilmelidir. SSCB Devlet Tarımsal-endüstri Komitesi'nin ve ona bağlı yerel organların, alınan önlemlerin ülkemize yaygınla yarar getirmesini sağlamak üzere herşeyi yapacağımızı umuyoruz." (agy, s.37-38-39) (abç)

Bu uzun alıntıda geçen önlemleri özetleyecek olursak:

kontrat temelinde çalışıyor, üretkenliğine göre kendisine ödeme yapıyor, ürünlerini pazarda satmıyor ama çiftliğe teslim ediyor.

“Lenin’in yiyecek vergisi fikri”

Şimdi, 27. Kongre Raporu'nun bu bölümdeki en çarpıcı fikirlerinden birine geldik. Gorbaçov yoldaş, “bugünün koşullarında” Lenin’in yiyecek vergisi fikrinin yaratıcı uygulamasını öneriyor. Bu, görüşümüzde, Sovyetler Birliği’nde hem tarımın hem de endüstrinin durumu, kapitalizmden komünizme geçiş dönemi olarak sosyalizmin durumu ve ayrıca Gorbaçov yoldaşın ve SBKP liderliğinin bütün teorik anlayışı hakkında ciddi sorunlar uyandırıyor.

Bunun neden böyle olduğunu anlamak için, önce Lenin’in yiyecek vergisi (veya o günkü ve daha iyi bilinen deyimini ile ‘aynî vergi’) fikrini kısaca ele almak gerekiyor. Biz önce bu fikrin Lenin’deki ekonomik, siyasal ve tarihsel önemini koyacağız. Sonra da, “bugünün koşullarında” öneminin ne olabileceğine bakalacağız.

Aynı vergi, SBKP’nin 1921 yılında yapılan 10. Kongresi’nde, Yeni Ekonomik Politika’yla birlikte ve onun parçası olarak kabul edildi.

Yeni Ekonomik Politika, 1918-1920’de izlenen savaş komünizmi siyasetinden bir gerileme, kapitalizme karşı savaşım da gerekli bir “stratejik gerileme” olarak ortaya çıktı. Savaş komünizmi siyaseti, “doğrudan komünist üretim ve dağılıma geçmeyi kararlaştırma yanlısını” içeriyordu. (Lenin, *agy*, c.33, s.62) Bu ise, iç savaş ve dış karışma tarafından gerekli kılınmıştı:

“Kapitalist sınıf bizi dehşetli ve amansız bir savaşıma zorlama taktiğini benimsemişti ve bu bizi eski ilişkileri başlangıçta niyet ettiğimizden çok daha fazla ölçüde yok etmeye mecbur etti.” (Lenin, *agy*, c.33, s.91)

Böylelikle, stratejik olarak doğru olmasına karşın, savaş komünizmi siyaseti, kapitalizmden sosyalizme geçiş açısından yanlıştı:

“Kısmen bizi altında ezen savaş sorunlarından ve kısmen de Cumhuriyetin emperyalist savaş sona erdiğinde kendisini içinde bulduğu dehşetli konumdan — bu ve bir dizi başka durumdan — ötürü, doğrudan komünist üretim ve dağılıma geçmeyi kararlaştırma yanlısını yaptık. Fazla yiyeceğe el koyma sistemi altında köylülerin bize, fabrikalarda dağıtabileceğimiz ve böylece komünist üretim ve dağıtıma ulaşabileceğimiz miktarda tahıl sağlayacağını düşündük.

“Bu planı bu denli belirgin ve açık seçik düşündüğümüzü söyleyemem, ancak biz, hemen hemen bu çizgide hareket ettik. Ne yazık ki bu böyledir. Ne yazık ki diyorum çünkü kısa deneyim bize gösterdi ki, bu çizgi yanlıştı. Kapitalizmden sosyalizme geçiş üstüne daha önce yazdıklarımıza, yani, komünizmin alt aşamasına varırken bile, sosyalist muhasebe ve denetimin atlanması- nın imkansız olacağına ters düşüyordu.” (Lenin, *agy*, c.33, s.62)

Yeni Ekonomik Politika, doğrudan komünist üretim ve dağıtıma geçme çabasından devlet kapitalizmine doğru bir gerilemeydi. Devlet kapitalizminin yanı sıra, ekonomik yaşamı yeniden canlandırmanın tek yolu olarak özel kapitalizmin gelişmesine de izin veriyordu. Yalnızca savaşın getirdiği yıkımdan ve iç savaştan dolayı değil, fakat aynı zamanda komünistlerin ekonomiyi yönetememesinden dolayı, bu gerekliydi. (Lenin, *agy*, c.33, s.273)

Lenin, komünistleri “yönetemeyeceklerini, yönlendirdiklerini sanacaklarını ama gerçekte yönlendirildiklerini” kavrarmaya çağırıyordu. “Bunu kavrarlarsa, elbette öğreneceklerdir, çünkü bu iş öğrenilebilir. Ancak kişi önce onu öğrenmek için çok çaba göstermelidir ve bizimkiler bunu yapmıyorlar. Sağa sola

emir verip emir dağıtıyorlar ama sonuç onların istediklerinden oldukça farklıdır.” (Lenin, *agy*, c.33, s.289)

Bu durumdan kurtulmanın, erki elde tutmanın ve ekonomiyi yönetmeyi öğrenmenin tek yolu, kapitalistlerle yanyana çalışmak, onlardan öğrenmek ve onlarla yarışmaktı. Lenin bu nedenle, komünistlere çağrı yaparak onların bu en ciddi sınavdan, “tabii olduğumuz, bağlı olduğumuz ve kendimizi yalıtılamayacağımız Rus pazarının ve uluslararası pazarın dayattığı sınav”dan geçmelerini ve başarılı olmalarını istedi. (Lenin, *agy*, c.33, s.276-277)

Yeni Ekonomik Politika, genel olarak böyleydi. Özeldede onun “bütün önemi”, “temel belirleyici ve ezici sorunu”, “ulusallaştırılmış, toplumsallaştırılmış fabrikalarda ve devlet çiftliklerinde inşa edilmekte olan” yeni ekonomiyi, “milyonlarca ve milyonlarca köylünün yaşamalarını sağladığı köylü ekonomisi” arasında “bir halka oluşturmak”tı. (Lenin, *agy*, c.33, s.268-269-270)

Bu halka, savaş komünizmi döneminde hakim olan fazla ürüne el koyma sisteminin yerine benimsenen aynı vergi yoluyla oluşturulacaktı. Eski sistemde, hayatta kalabilmesi için gerekli asgari şeylerin dışında herşey köylüden alın-

yor. “(Bu krizin — İ.S.) sonuçları, bizim ulaşım sistemini kendi endüstrimizi restore etmemizi etkiliyor.” (Lenin, *agy*, c.32, s.287)

Ama aynı vergiye geçişi daha da acıllaştıran, endüstrideki derin krizdi. Aynı vergi, ancak savaş komünizmiyle karşılaştırıldığında, köylülere verilen bir taviz olarak görünüyordu. Olması gerekenle, Lenin’in “proletarya ile köylülük arasında düzgün ekonomik ilişkiler” olarak tanımladığıyla karşılaştırıldığında ise, aynı vergi, köylülerin kentlerdeki işçilere ve proleter devlete verdiği bir taviz, bir borçtur. “Köylü” diyor Lenin, “bize kredi veriyor”. (Lenin, *agy*, c.33, s.271)

Lenin, sosyalizm altında tek doğru sistemin “ürünlerin düzenli sosyalist değişimi” olduğunu çok açık koydu:

“Aynı vergi, bize aşırı yokluk, enkaz ve savaş tarafından dayatılan kendine özgü savaş komünizminden, ürünlerin düzenli sosyalist değişimine geçişin biçimlerinden biridir. Son bahsettiğim de, aynı şekilde, ağırlıklı olarak küçük köylü nüfustan ötürü, özgün özellikleriyle, sosyalizmden komünizme geçişin biçimlerinden biridir.” (Lenin, *agy*, c.32, s.342)

“Bir küçük köylü ülkesinde diktatörlüğünü uygulayan proletaryanın doğru siyaseti, köylünün ihtiyaç duyduğu mamul maddeler karşılığında tahıl elde etmektir. Bu, proletaryanın görevlerine eş düşen ve sosyalizmin temellerini güçlendirerek onu topyekûn zafere götürecektir, tek doğru gıda siyaseti türüdür.” (Lenin, *agy*, c.32, s.343)

Aynı vergi bir atlama tahtası, ya da ürünlerin düzenli sosyalist değişimine bir geçiş biçimiydi. Sosyalist endüstrinin zayıf olması bunu gerekli kılıyordu:

“Aynı vergi bu siyasete bir geçiştir. Savaşın (ki daha dün devam ediyordu ve yarın kapitalistlerin açgözlülüğü ve kötü niyetliliğine bağlı olarak yeniden patlak verebilir)

“Aynı vergi, bizi dehşetli ve amansız bir savaşıma zorlama taktiğini benimsemişti ve bu bizi eski ilişkileri başlangıçta niyet ettiğimizden çok daha fazla ölçüde yok etmeye mecbur etti.” (Lenin, *agy*, c.33, s.91)

“Aynı vergi, bizi dehşetli ve amansız bir savaşıma zorlama taktiğini benimsemişti ve bu bizi eski ilişkileri başlangıçta niyet ettiğimizden çok daha fazla ölçüde yok etmeye mecbur etti.” (Lenin, *agy*, c.33, s.91)

ağırlığı altında henüz öylesine ezilmiş ve harap olmuş haldeyiz ki, ihtiyacımız olan bütün tahılın karşılığında köylüye mamul madde veremiyoruz. Aynı vergiyi, bunun farkında olarak, yürürlüğe koyuyoruz. Yani (ordu ve işçiler için) gerekli gördüğümüz tahılın asgarisini vergi biçiminde alacağız ve gerisini mamul madde karşılığı elde edeceğiz.” (Lenin, *agy*, c.32, s.343)

“Atlama tahtası, endüstriyel malların tarımsal ürünle değişimini hazırlamak, köylünün ürününü kent ve fabrika yapısı mallardan başka birşeyle değiştirmek zorunda kalmayacağı ama onu kapitalist sistem altında varolan biçimlerden herhangi birine tabi kılmayacak bir sistem yaratmaktır. Bununla birlikte, varolan ekonomik koşullar altında, biz bunu bile düşünemeyiz. İşte bu nedenle bahsettiğim geçiş biçimini, yani ürünü karşılığını vermeden bir vergi biçimi altında almak ve ek ürünü değişim yoluyla elde etmek yolunu benimsedik. Ancak bu uygun bir fonu gerektiriyor, bizimkisi son derece küçüktür.” (Lenin, *agy*, c.32, s.406)

Şimdi de, aynı verginin geniş toplumsal-sınıfsal önemine değinelim. Gördüğümüz gibi, aynı vergi, bir bakıma köylülerin işçi sınıfına verdiği bir borcu oluşturuyordu. Sosyalizme geçiş şu koşullar altında oluyordu:

1. “Köylülük nüfus içinde devasa ağırlık taşıyor”.

2. Bu nedenle, “hem genel olarak siyasetimizin, hem de özel olarak ekonomik siyasetimizin birincil görevi, işçi sınıfı ile köylülük arasında belli ilişkileri kurmaktır”. “Yüzyüze olduğumuz — ve gelecekte uzun yıllar boyu kaçınılmaz olarak yüzyüze geleceğimiz — birincil sorun, bu iki sınıf arasında düzgün, sınıfların yok olması açısından düzgün ilişkilerin kurulmasıdır.” (Lenin, *agy*, c.32, s.404)

Bu nedenle, “şeylerin merkezine yerleştirilecek olan, köylüdür”. (Lenin, *agy*, c.32, s.409)

3. Küçük köylü çiftçilere özendiriciler sağlamak zorunluuydu:

“..Fazla-ürüne el koyma sistemi altında küçük köylü çiftliklerinin hiçbir düzgün ekonomik temeli yoktur ve onlar yıllarca ölü kalmaya mahkumdurlar. Küçük çiftçilik yaşayamaz ve gelişemez, çünkü küçük çiftçi kendi faaliyetini konsolide edip geliştirmeye ve mahsulü arttırmaya olan ilgiyi kaybeder. Bütün bunlar bizi bir ekonomik temelden yoksun bırakır.” (Lenin, *agy*, c.33, s.44)

Yukarıda tanımlanan ekonomik ve toplumsal temelin üzerinde, aynı vergi, kırdaki kapitalizmin canlandırılması anlamına geliyordu:

“Doğal olarak, aynı vergi köylüye vergi sonrası artığı kendi isteğine göre kullanma özgürlüğü demektir. Devlet, köylüye onun bütün ürünleri karşılığında sosyalist fabrikalardan mal sağlayamadığı için, artık-ürün ile ticaret yapma özgürlüğü, zorunlu olarak kapitalizmin geliştirilmesi özgürlüğü anlamına gelir.

“(...)

“Bununla birlikte, bu, verilen sınırlar içinde, ulaşım ve büyük-ölçekli endüstri proletaryanın elinde bulunduğu sürece, sosyalizm için hiç tehlikeli değildir.” (Lenin, *agy*, c.32, s.457)

Kapitalizmin gelişmesinden korkmak gerekmiyordu:

“Her ne pahasına olursa olsun, kapitalizmden korkmadan ticareti geliştirmek için mümkün olan herşeyi yapmalıyız, çünkü ona tanıdığımız sınırlar (ekonomide toprak sahiplerinin ve burjuvaların kamulaştırılması, siyasette işçi ve köylü yönetimi) yeterince dar ve ‘ılımlı’dır. Aynı verginin altında yatan temel fikir ve onun ekonomik önemi budur.” (Lenin, *agy*, c.32, s.352)

Sorun, kapitalizmin gelişmesini engellemeye çalışmak değil, daha çok, onu devlet kapitalizmi kanalına sevk etmektir:

